

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 316.4-043.2:[81'373.237-043.83:378(477)»19/20»]
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2025-111-1>

**СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ
ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ
ВИЩОЇ ШКОЛИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

Мамиченко Сергій Анатолійович
доктор філософії, доцент кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
luguniv.edu.ua
orcid.org/0000-0003-4088-4659

Мета статті – проаналізувати соціально-історичні чинники, що вплинули на формування понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи кінця ХХ – початку ХХІ століття. **Методи.** У дослідженні застосовано історико-педагогічний, системний підходи та метод контент-аналіз до вивчення наукових публікацій за темою дослідження, термінологічних джерел, нормативних актів, освітніх стратегій і законодавства України. Міждисциплінарний підхід та ретроспективний аналіз надали змогу окреслити провідні соціально-історичні чинники, які вплинули на трансформацію понятійно-термінологічної системи української педагогіки вищої школи у період з кінця ХХ до початку ХХІ століття. **Результати.** У статті підкреслюється, що еволюція термінологічного апарату вищої педагогічної освіти є не лише наслідком внутрішньонаукового розвитку, але й відображенням загальносуспільних трансформацій, таких як здобуття незалежності, євроінтеграційні процеси, цифровізація освіти, зміна парадигми управління та демократизація освітнього простору. Надається стисла характеристика радянського періоду та пострадянського періоду формування понятійно-термінологічної системи української педагогіки вищої школи у період з кінця ХХ до початку ХХІ століття. Аналізується вплив зовнішніх чинників (Болонський процес, стандарти ISO, війна в Україні), а також внутрішніх чинників (зміни освітніх й управлінських стратегій і тенденцій, нормативно-правової бази України) на формування нових понять і категорій. **Висновки.** Визначено ключові етапи змін термінологічної системи, простежено її трансформацію від радянських уніфікованих моделей до сучасного плюралістичного, європейсько-орієнтованого освітнього середовища. Показано, як термінологія стає не лише інструментом пізнання, а й маркером ідентичності та індикатором змін у національній системі освіти.

Ключові слова: поняття, термінологічна система, педагогіка вищої школи, Болонський процес, якість вищої освіти, цифровізація, українізація, соціально-історичні трансформації.

**SOCIAL-HISTORICAL CONTEXT OF THE FORMATION OF THE CONCEPTUAL
AND TERMINOLOGICAL SYSTEM OF UKRAINIAN HIGHER EDUCATION PEDAGOGY
IN THE LATE 20TH – EARLY 21ST CENTURY**

Mamychenko Serhii Anatoliiovych,
PhD, Associate Professor of the Department of Pedagogy
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
luguniv.edu.ua
orcid.org/0000-0003-4088-4659

The purpose of this article is to analyze the social and historical factors that influenced the formation of the conceptual and terminological system of Ukrainian higher education pedagogy from the late 20th to the early 21st century. **Methods.** The study applies historical-pedagogical and systematic approaches as well as content analysis to examine academic publications, terminological sources, regulatory acts, educational strategies, and legislation of Ukraine. The interdisciplinary approach and retrospective analysis made it possible to identify the key social and historical factors that impacted the transformation of the conceptual and terminological system of Ukrainian higher education pedagogy during the specified period. **Results.** The article emphasizes that the evolution of the terminological apparatus of higher pedagogical education is not only a result of internal scientific development but also a reflection of broader societal transformations, such as the attainment of independence, European integration processes, the digitalization of education, paradigm shifts in governance, and democratization of the educational environment. A brief characterization is provided

of both the Soviet and post-Soviet periods in the development of Ukraine's conceptual and terminological system of higher education pedagogy from the late 20th to early 21st centuries. The influence of external factors (e.g., the Bologna Process, ISO standards, the war in Ukraine) and internal factors (e.g., changes in educational and managerial strategies, legislative and regulatory frameworks) on the formation of new concepts and categories is analyzed. Conclusions. Key stages in the evolution of the terminological system are defined. The transformation from Soviet-style unified models to a modern pluralistic, European-oriented educational environment is traced. The study demonstrates how terminology functions not only as a cognitive tool but also as a marker of identity and an indicator of change within the national education system.

Keywords: *concept, terminological system, higher education pedagogy, Bologna Process, quality of higher education, digitalization, Ukrainization, social-historical transformations.*

Вступ. Педагогіка вищої школи як наукова галузь зазнала значних змін упродовж останніх десятиліть. Формування її понятійно-термінологічної системи було обумовлено як внутрішньо-науковими чинниками, так і соціально-політичними зрушеннями в українському суспільстві. Процес формування й удосконалення понятійно-категоріального апарату будь-якої науки тісно пов'язаний із розвитком самого наукового знання. Кожна наукова галузь у своєму становленні проходить шлях від емпіричного етапу до теоретичного, і цей шлях має індивідуальні особливості для кожної сфери. Ознакою переходу на якісно новий рівень розвитку науки є поява більш упорядкованої системи понять. Поняття набувають чіткого змісту і стають складовими сформованої теоретичної структури. Водночас, навіть на теоретичному етапі розвитку науки елемент емпірії не зникає повністю, а тому поняття відіграють важливу роль у впорядкуванні мислення. Із виходом на рівень теоретичного осмислення в кожній науковій сфері відбувається становлення власної системи категорій.

Відмінності у тлумаченні науковцями рівня узагальненості та фундаментальності певних педагогічних понять можна пояснити як високою динамікою розвитку педагогічної науки, так і зростаючим значенням процесу впорядкування її категоріального апарату, необхідністю систематизації термінологічної бази педагогіки вищої школи в умовах інтеграції до Європейського простору вищої освіти, цифровізації та реформування національної освітньої політики.

Методологія та методи. У дослідженні застосовано історико-педагогічний, системний підходи та метод контент-аналіз до вивчення наукових публікацій за темою дослідження, термінологічних джерел, нормативних актів, освітніх стратегій і законодавства України, а також міждисциплінарний підхід, що враховує вплив соціальних, філософських і культурних чинників на розвиток педагогічної термінології. Ретроспективний аналіз дозволив виділити основні соціально історичні чинники еволюції понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи кінця XX – початку XXI ст.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Дослідники у сфері філософії погоджуються в тому, що поняття відображає найбільш

загальні та суттєві ознаки предметів і явищ дійсності. Водночас між ними існують два підходи щодо тлумачення самого поняття: як форми мислення, у якій відображаються ці ознаки, або як думку, в якій ці ознаки узагальнені. Таким чином, з одного боку, акцентується роль поняття в процесі пізнання, з іншого – його ефективність як пізнавального засобу (Місько, 2016).

Формування поняття є складним і тривалим процесом наукового осмислення. У ньому концентруються та зберігаються актуальні досягнення науки й практичного досвіду. Початковим матеріалом для створення поняття слугують чуттєві образи реальності, що сприймаються людиною безпосередньо. Через абстрагування й узагальнення окремих сторін цих образів, останні набувають статусу самостійних змістів думки. Формування поняття передбачає виконання низки умов. Насамперед ідеться про виділення суттєвих ознак, які мають бути відділені від випадкових чи другорядних. Другою важливою умовою є здатність утримувати зміст поняття в такій формі, що дозволяє його подальше використання у процесі мислення. Завершальним етапом є словесне оформлення, яке фіксує певну сукупність ознак. Оскільки процес пізнання має діалектичний характер, зміст поняття може зазнавати змін, що тягне за собою і зміну його мовного вираження. Хоча поняття формуються мовними засобами, на початкових етапах їх виникнення вони можуть ще не мати чіткого словесного втілення.

У контексті педагогіки вищої школи понятійно-термінологічна система має свої особливості, зумовлені міждисциплінарністю самої галузі, її зв'язками з філософією, психологією, соціологією, культурологією, а також із практикою вищої освіти. Термінологічне поле педагогіки вищої школи формується не лише шляхом логічного структурування знань, але й під впливом соціально-історичних чинників, які детермінують зміни у підходах до навчання, викладання, управління й організації освітнього процесу. Протягом тривалого історичного періоду українська педагогічна наука накопила значний обсяг емпіричних і теоретичних напрацювань, які нині потребують систематизації та узагальнення. У сучасних дослідженнях

спостерігається тенденція до впорядкування вже наявної термінологічної бази.

Науковий інтерес до проблеми понятійного апарату педагогіки відображено у дисертаціях Н. Місько, присвяченій дослідженню розвитку наукового тезауруса вітчизняної теорії управління освітою (Місько: 2016), О. Адаменко щодо вивчення тенденцій розвитку української педагогічної науки (Адаменко, 2006), Н. Васицької щодо розвитку теорії управління (Васицька, 2019), В. Авраменко – з проблеми розвитку навчальної термінологічної лексики у процесі розбудови української системи освіти (Авраменко, 2003), М. Сокол – з систематизації педагогічних понять в історії розвитку педагогічної науки (Сокол, 2018), а також у статтях О. Сухомлинської (Сухомлинська, 2022), С. Кушнірук (Кушнірук: 2016) та ін., у яких підкреслюється значення термінологічної ясності для ефективного функціонування освітньої системи. Водночас існує потреба в комплексному міждисциплінарному підході до аналізу формування понять педагогіки вищої школи у контексті соціальних змін, цифровізації та глобалізації освіти.

Мета статті – проаналізувати соціально-історичні чинники, що вплинули на формування понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Результати та дискусії. О. Адаменко зазначає, що еволюція педагогічної думки відбулася шляхом переходу від досліджень, зосереджених на ідеологічних засадах, до орієнтації на внутрішню логіку наукового поступу, яка ґрунтується на аналізі реальних соціальних процесів та загальних тенденцій у світовій педагогіці (Адаменко, 2006: 442). Дійсно, жорстка політична система радянського суспільства сприяла встановленню авторитарної парадигми управління та відірваності вітчизняної педагогіки й науки від світових наукових досягнень. Н. Місько відмічає, що до 1990-х років спостерігається саме панування понятійної системи авторитарної теорії управління, притаманної радянському періоду (Місько, 2016: 195). Вітчизняна педагогіка цього періоду теж орієнтувалася на надбання радянської педагогіки та педагогіки соціалістичних країн. Теоретичний розвиток ключових галузей педагогіки (зокрема, дидактики, теорії виховання, теорії управління закладами освіти) відбувався шляхом поступового переходу від узагальнення практичного досвіду й окремих локальних досліджень до розробки цілісних і випереджальних концептуальних моделей (Адаменко, 2006: 442). До 1990-х років наукові зусилля були спрямовані на формування уніфікованих моделей навчально-виховного процесу та управління освітою, а понятійна система педагогічних теорій у значній мірі обумовлю-

валася ідеологічними обмеженнями. Розвиток дидактики був пов'язаний з традиційною педагогічною парадигмою, яка має умовну назву «школа навчання», орієнтованої на знання, вміння та навички (Адаменко, 2006: 439). Панував функціональний підхід до виховання з орієнтацією на радянську парадигму виховання, для якої характерна ідеологічна спрямованість на комуністичні цінності, переконання у всесильності виховного впливу з боку вчителів, батьків, громадськості та учнівських організацій з опорою на уніфікований досвід та типові виховні підходи (Адаменко, 2006: 335).

Н. Васицька зазначає, що до 1990-х років проблеми теорії управління вищою освітою взагалі практично перебували поза увагою науковців. Більшість публікацій було присвячено управлінню школою й діяльності вчителів і керівників шкіл (Васицька, 2019: 236). Тобто радянський період розвитку теорії управління освітою представлений переважно науковими розробками з проблем школознавства та появою поодиноких робіт з управління ЗВО. Висновки цих досліджень надають можливість визначити, що понятійна система української педагогіки вищої школи радянського періоду ґрунтувалася на педагогічних теоріях дидактики, виховання та управління закладами освіти того періоду та були спрямовані на проблеми переважно шкільної освіти.

Розпад СРСР (1991 р.) відкрив шлях до побудови національної освітньої політики, що відкинула радянську ідеологічну термінологію на користь плюралізму наукових підходів та української мовної ідентичності. Незалежність України науковці пов'язують з формуванням в Україні власної освітньої системи. Спостерігається зміна управлінської парадигми – від обґрунтування авторитарних підходів до впровадження гуманістичних і демократичних засад в освітньо-виховні системи. Як відмічає О. Адаменко, з 1990-х років простежується зростання інтересу до створення варіативних підходів і моделей виховання й навчання; пріоритети підтримуючої функції педагогічної теорії дидактики змінилися з підтримуючих на перетворювальні та культуротворчі; починається формування нової педагогічної парадигми, орієнтованої на розвиток особистості; теорія виховання поступово переорієнтовується на гуманістичні, демократичні принципи та загальнолюдські й національні цінності; атеїстична спрямованість виховання замінюється визнанням свободи совісті як однієї із засад його здійснення; наукові дослідження гуртуються вже не на партійних настановах, а на логіці розвитку науки, яка відбиває об'єктивні соціальні процеси та тенденції розвитку світової науки; педагогічна теорія розвивається з орієнтацією на світові досягнення педагогічної науки й світові тенденції розвитку

освіти (Адаменко, 2006). Н. Місько відзначає зміни у теорії і практиці управління освітніми системами, що зумовлює появу значної кількості видових понять та розвитку понятійної системи демократичної теорії управління (Місько, 2016: 195). Н. Васиньова характеризує 90-ті рр. як етап «становлення, активного пошуку та розвитку теорії управління ВНЗ в Україні» (Васиньова, 2019: 238).

З набуттям незалежності в Україні розпочався інтенсивний процес українізації освіти: вже до початку 2000-х більшість студентів здобувала вищу освіту українською мовою, що стимулювало розвиток власної термінології. Особливої актуальності питання терміноутворення набуває в умовах інтеграції України в європейський освітній простір, зокрема в межах імплементації положень Болонського процесу. Саме з початку 2000-х років педагогіка вищої школи переживає етап переосмислення і концептуалізації основних понять, що зумовлює необхідність їх систематизації. Як зазначає В. Андрущенко, документом стратегічного значення є «Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття» (2001 р.), яка визначає загальну філософію, пріоритети, принципи, основні напрями, механізми розвитку освіти, утверджує новітні інформаційні педагогічні технології та мовні стратегії освіти (Андрущенко, 2001). Наприклад, поняття «компетентність» трансформується з традиційного тлумачення як «система знань і вмінь» у багатомірне поняття, яке включає когнітивний, діяльнісний, ціннісний і соціальний компоненти. Така зміна відбувається у відповідь на запити сучасного ринку праці, що потребує від випускника ЗВО не лише теоретичних знань, але й практичних умінь, здатності до критичного мислення, комунікації, командної роботи.

Підписання Болонської декларації України в 2005 році стало поштовхом до створення термінологічної бази для нових освітніх форматів. Упровадження двоступеневої системи бакалавр–магістр (2006/07), введення ECTS кредитної системи спричинили появу таких нових понять як «академічна мобільність», «кредит», «бакалавр», «магістр», «додаток до диплома» та трансформували термінологічний лексикон педагогіки вищої школи; обов'язкове запровадження Diploma Supplement з 1 січня 2014 року як державного документа (українською та англійською), що стало ключовим елементом термінологічного апарату євростандартизованої освіти (Muzychenko: 2024).

Забезпечення якості освіти стало одним із центральних напрямів формування єдиного Європейського простору вищої освіти. У рамках Болонського процесу кожна країна-учасниця зобов'язана впровадити ефективну систему гарантії якості. У Берлінському комюніке (2003 р.) міністри освіти підкрес-

лили необхідність розробки спільних критеріїв і методологій якості на національному та європейському рівнях, при цьому головна відповідальність за якість покладається на самі заклади вищої освіти (Berlin Communiqué, 2003). У відповідь на цей запит ENQA (Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти) разом з EUA, EURASHE та ESIB взяла на себе завдання розробити узгоджені стандарти, процедури та керівні принципи (Standards and Guidelines for Quality Assurance, ESG), які були офіційно прийняті у 2005 р. (Standards, 2015).

В основних завданнях закладам вищої освіти на 2005–2006 рік Міністерство освіти і науки України визначило: «Створити систему управління якістю вищої освіти, яка б передбачала однакову участь і відповідальність учасників навчально-виховного процесу в реалізації стратегії поліпшення якості вищої освіти. Підвищити відповідальність викладачів за якість освітньої діяльності, а студентів – за якість вищої освіти» (Про основні завдання, 2005: 92).

Поняття «якість освіти» у педагогіці вищої школи набуває нового значення – не як сукупність освітніх послуг, а як комплексна характеристика результатів навчання, рівня викладання, інституційної автономії, академічної доброчесності та умов для самореалізації студентів і викладачів у процесі взаємодії.

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) є розробником серії стандартів ISO, одна з частин яких описує фундаментальні принципи системи управління якістю та містить глосарій термінів, більшість яких поступово впровадилися у вітчизняну педагогічну й управлінську теорію та практику. Стандарти ISO акумулюють ключові досягнення сучасного менеджменту, ефективно застосовуються у створенні систем управління якістю в закладах вищої освіти. На основі ISO 9000 в Україні розроблено низку державних стандартів (ДСТУ), зокрема рекомендації щодо впровадження ISO 9001:2000 у сфері освіти (ДСТУ, 2008).

Значним чинником трансформації понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи стали реформи системи вищої освіти та впровадження такого механізму забезпечення якості освіти. Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) крім скасування акредитації закладів як таких, введення акредитації навчальних програм, розподілу магістерських програм на академічні та професійні здійснюється упорядкування термінів: «автономія закладу вищої освіти», «академічна доброчесність», «академічна мобільність», «академічна свобода», «акредитація освітньої програми», «вища освіта», «вищий військовий навчальний заклад», «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання», «заклад вищої освіти», «галузь знань», «Євро-

пейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС)», «засновник закладу вищої освіти», «здобувачі вищої освіти», «індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти», «кваліфікація», «компетентність», «кредит ЄКТС», «ліцензування», «міждисциплінарна предметна область», «освітня діяльність», «мотиваційний лист», «освітня програма», «особа з особливими освітніми потребами», «професія, для якої запроваджене додаткове регулювання», «регіональне замовлення у сфері вищої освіти», «постакредитаційний моніторинг», «предметна область», «предметна спеціальність», «результати навчання», «спеціалізація», «спеціальність», «сталий фонд (ендаумент) закладу вищої освіти», «студентоцентроване навчання», тимчасово переміщений заклад вищої освіти (наукова установа)», «якість вищої освіти». Закон визначає концепцію створення незалежного колегіального органу – Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЯВО), яке є центральною інституцією, що реалізує національну політику якості, з 2019 р. акредитує програми ЗВО, здійснює екстерну оцінку та підтримує сталість культури якості в університетському середовищі.

З 2015 р. в Україні вводиться «ліцензування» як «процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (Про затвердження Ліцензійних умов, 2015). Національна система забезпечення якості вищої освіти ґрунтується на виконанні 10 критеріїв оцінювання освітніх програм згідно ESG-2015, затверджених Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЯВО), та закріплена законодавчо. У новій системі важливу роль відіграють студенти, роботодавці та академічна спільнота: їх залучають до процесів оцінки та прийняття додаткових рішень, що збільшує прозорість та довіру до системи (Система забезпечення якості, 2025). Оновлення національної системи якості вищої освіти зумовило введення термінів «моніторинг», «якість освіти», «акредитація», «національний рамковий кваліфікаційний стандарт», «інституційна акредитація ЗВО», «стейкхолдер», «силабус» та ін.

В межах Євроінтеграції активно розвивається міжнародна співпраця ЗВО, що реалізується у різних напрямках. Європейський Союз активно підтримує програми академічної мобільності, які відкривають широкі можливості для студентів і викладачів з країн ЄС та інших держав здобувати освітній і професійний досвід за межами власної країни. Участь України в програмах Tempus (з 1993 р.), Erasmus Mundus (з 2004 р.) та Erasmus+ після 2014 р. сприяла появі термінів «інтернаціоналізація», «peer support», «мобільність студентів

і викладачів», «міжнародна діяльність», «грантова діяльність», «проектна діяльність», «проектні технології навчання» та ін.

Важливим інструментом для забезпечення якісної та сучасної вищої освіти, яка відповідає європейським стандартам та сприяє інтеграції України до єдиного європейського освітнього простору є національні зустрічі Болонського форуму (BFUG). Так у 2019 р. на 3-му засіданні форуму відбулося визначення концепцій впровадження стандартів Болонського процесу, приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність до Європейської рамки кваліфікацій, вдосконалення процедур реалізації права на академічну мобільність, визнання акредитації освітніх програм, а також вдосконалення української освітньої політики відповідно до пріоритетів ЄС (Участь у 3-му засіданні, 2019). Це сприяло популяризації термінів «Національна рамка кваліфікацій», «стандарт вищої освіти», «загальні компетентності», «професійні компетентності», «інтегральна компетентність», «програмні результати навчання» та ін.

Сучасні процеси цифровізації вищої освіти є частиною соціально-історичного контексту як реакція на глобальні технологічні зміни, інтеграцію України до ЄС, кризові виклики пандемії COVID-19 та війни, що поставили освітню систему під серйозний тиск, забезпечивши масове впровадження дистанційного навчання, електронних ресурсів та цифрових платформ. Стратегічною основою цифровізації стала Державна політика – проект Концепції цифрової трансформації освіти і науки до 2026 року, принципи навчання відповідно до європейської Digital Education Action Plan (2021–2027) (Ukraine: Digital, 2025). Процес цифровізації сприяв стабілізації та розвитку сфери освіти в складних умовах воєнного стану, забезпечив можливість функціонування тимчасово переміщених ЗВО (Syh et al., 2025). В університетах України відбувається формування цифрової культури, яка передбачає розвиток цифрової компетентності викладачів та студентів, впровадження навчання у хмарному та дистанційному форматах, а також створення відповідної інфраструктури (Mund Jan-Peter et al., 2023). Наукові дослідження підтверджують, що цифровізація освітнього процесу трансформує традиційні педагогічні підходи: з'являються нові терміни та концепти – e-learning, blended learning, LMS, digital competence, що стають складником термінологічної системи педагогіки вищої школи (Pasichnyi et al., 2024).

Серед сучасних чинників, які впливають на формування понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи необхідно відзначити вплив суспільно-політичної реакції в контексті російсько-української війни.

Виключення Росії й Білорусі з Болонського процесу у квітні 2022 року та призупинення участі Росії в програмах Erasmus+, Euratom, Horizon 2020 та Horizon Europe – зі збереженням підтримки України, акцентувало значення понять «академічна свобода», «суверенітет», «цінності освіти» (Шкарлет, 2022).

Висновки. Понятійно-термінологічна система української педагогіки вищої школи відображає не лише теоретичні процеси в науці, а і соціальні трансформації. Радянський період характеризувався ідеологізацією термінів і централізованим уніфікованим підходом. З 1990-х років розпочався перехід до гуманістичних і демократичних засад, що позначилося на зміні змісту понять і появі нових термінів. Болонський процес, імплементація європейських стандартів якості освіти (ESG), створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЯВО) стимулювали впорядкування термінології та її адаптацію до євростандартів. Цифровізація, пандемія COVID-19 і воєнні виклики актуалізували поняття дистанційної освіти, цифрової компетентності, гнучких освітніх траєкторій. Участь у програмах Erasmus+ і Horizon Europe сприяє міжнародному обміну термінами та формуванню спільного термінологічного простору.

Від ідеологізованого радянського лексикону до стандартів Болонської системи – терміни постійно оновлювалися й адаптувалися відповідно до соціально-політичної реальності та інтеграційних процесів та поступово стали інструментом побудови національної освітньої ідентичності, самовизначення та мостом до європейських стандартів і стратегічного планування розвитку освіти.

Перспективами подальших досліджень є систематизація та конкретизація сучасного понятійно-термінологічного апарату української педагогіки вищої школи й закріплення основних його складників у стандартах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко В. І. Розвиток навчальної термінологічної лексики у процесі розбудови української системи освіти (кінець XIX – початок 1930-х рр. XX століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 2003. 20 с.
2. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині XX століття (1950 – 2000 рр.): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2006. 612 с.
3. Андрущенко В. П. Філософія освіти в XXI столітті. *Філософія освіти*. 1/2005. С. 5–17.
4. Васиньова Н. С. Розвиток теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть XX – початок XXI століття): дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.06. Старобільськ, 2019. 294 с.
5. ДСТУ-П IWA 2:2009 Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2000 у

сфері освіти (IWA 2:2007, IDT). К.: Держспоживстандарт України, 2008. 70 с.

6. Місько Н. В. Розвиток наукового тезауруса вітчизняної теорії управління освітою (остання чверть XX – початок XXI століття): дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.06. Старобільськ, 2016. 321 с.

7. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення 27.07.2025).

8. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1187 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>. (дата звернення 27.07.2025).

9. Про основні завдання вищим учбовим закладам на 2005/2006 навчальний рік № 4.1-20/2366 від 04.07.05. *Информ. зб. М-ва освіти і науки України*. 2005. № 25 – 27. С. 89 – 96.

10. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти: Постанова КМУ від 15 квітня 2015 р. № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-%D0%BF#Text>. (дата звернення 27.07.2025).

11. Система забезпечення якості. ENIC UKRAINE. *National Information Centre of Academic Mobility*. 2025. URL: <https://enic.in.ua/index.php/en/educationl-system/higher-education/accreditation-and-licensing> (дата звернення 27.07.2025).

12. Сич Т. В. Міжнародні стандарти серії ISO 9000:2000 (структура, основні принципи). *Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Дод. 3, том I (8). 2008. С. 434–438.

13. Сокол М. О. Система педагогічних понять в історії розвитку педагогічної науки (XIX–XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2018. 40 с.

14. Сухомлинська О. В. Понятійно-термінологічна система педагогічної науки як предмет наукових досліджень. *Соціальна робота та соціальна освіта*, № 1(8). 2022. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(8\).2022.262601](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(8).2022.262601)

15. Кушнірук С. Алгоритм формування категорійно-поняттєвого апарату вітчизняної педагогіки. *Молодь і ринок*. 2018. №6 (161). С. 107–113.

16. Участь у 3-му засіданні Групи з подальших дій у сфері Болонського процесу в Україні (Київ, 27 березня 2019 р.) ДНУ «Інститут освітньої аналітики»: офіційний сайт. URL: https://iea.gov.ua/en/participation-in-the-3rd-meeting-of-the-bologna-follow-up-group-in-ukraine-kyiv-march-27-2019/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 25.07.2025)

17. Шкарлет С. Росію та Білорусь виключено з Болонського процесу. *Урядовий портал: Офіційний вебсайт*. 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/en/news/sergij-shkarlet-rosiyu-ta-bilorus-viklyucheno-z-bolonnskogo-procesu?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 25.07.2025)

18. Berlin Communiqué. Realising the European Higher Education Area: Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf (дата звернення: 16.07.2025).

19. Mund Jan-Peter, Wallor E., Khrutba V., Chugai. A., Patseva I., Zakharova Y. Formation of a digitalization culture in higher education institutions of Ukraine. Analysis of the current state. *CEUR*. Vol.1. 2023. ULR: <https://ceur-ws.org/Vol-3966/W1Paper1.pdf> (дата звернення: 27.07.2025).

20. Muzychenko G. V. Ukraine's integration into the european education environment: challenges and development perspectives. *Eurasian commonwealth: Ukraine as a crossroads of Europe and Asia*. 2024. p. 159-177. DOI:10.30525/978-9934-26-496-2-11 (дата звернення 25.07.2025)

21. Pasichnyi, R., Serhieiev, V., Shevchenko, S., Petrukha, N., & Hryvnyak, B. Digital transformation of higher education as a driver of Ukraine's integration into the European educational space. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 2024. 17(se4), 232–245. <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse4.232-245>. (дата звернення 25.07.2025)

22. Prykhodko, A., Hrytsenko, L., Pokhylko, S., Zhelizniak, R., Hryhorash, O., & Rudevskaya, V. The impact of digital transformation on higher education in the context of the socio-economic crisis in Ukraine. *Financial and credit activity: Problems of theory and practice*, 2025. 2(61), 529-543. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.61.2025.4769> (дата звернення 25.07.2025)

23. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). 2015. 32 c. ULR: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf (дата звернення 25.07.2025)

24. Sych T., Panchenko L., Saienko O., Ptakhina O., Ivanov Y. The impact of the forced displacement of universities as a result of the occupation of certain territories of Ukraine to the effectiveness of their activities: the analysis based on the data from the "Top 200 Ukraine" universities ranking. *Problems and Perspectives in Management*. Vol. 23. 2025, №2 (spec. issue), pp. 176-197 [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23\(2-si\).2025.12](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23(2-si).2025.12) (дата звернення 25.07.2025)

25. Ukraine: Digital transformation of education as a strategic path to resilience and innovation: *An official website of the European Union*. 28 March 2025. ULR: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/ukraine-digital-transformation-education-strategic-path-resilience-and-innovation?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення 25.07.2025)

REFERENCES

1. Avramenko V. I. (2003). Rozvytok navchalnoi terminolohichnoi leksyky u protsesi rozbudovy ukraïnskoi systemy osvity (kinets XIX – pochatok 1930-kh rr. XX stolittia) [Development of Educational Terminological Vocabulary in the Process of Building the Ukrainian Education System (Late 19th – Early 1930s of the 20th Century)]: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.01. K. 20 s. [in Ukrainian].

2. Adamenko O. V. (2006). Rozvytok pedahohichnoi nauky v Ukraïni v druhii polovyni 20 stolittia (1950–2000 rr.) [Development of Pedagogical Science in Ukraine in the Second Half of the 20th Century (1950–2000)]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.01. Luhansk. 612 s. [in Ukrainian].

3. Andrushchenko V.P. Filosofiia osvity v 21 stolitti [Philosophy of Education in the 21st Century]. *Filosofiia osvity*. 1/2005. S. 5–17. [in Ukrainian].

4. Vasynova N. S. (2019). Rozvytok teorii upravlinnia vyshchymy navchalnymy zakladyamy v Ukraïni (ostannia chvert 20 – pochatok 21 stolittia) [Development of the Theory of Management of Higher Education Institutions in Ukraine (Last Quarter of the 20th – Early 21st Century)]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk za spetsialnistiu 13.00.06. Starobilsk. 294 s. [in Ukrainian].

5. DSTU-P IWA 2:2009 (2008). Systemy upravlinnia yakistiu. Nastanovy shchodo zastosuvannia ISO 9001:2000 u sferi osvity [Quality Management Systems. Guidelines for the Application of ISO 9001:2000 in the Field of Education] (IWA 2:2007, IDT). K.: Derzhspozhyvstandart Ukraïny. 70 s. [in Ukrainian].

6. Misko N. V. (2016). Rozvytok naukovoho tezaurusu vitchyznianoï teorii upravlinnia osvitoiu (ostannia chvert XX – pochatok XXI stolittia) [Development of the Scientific Thesaurus of the National Theory of Education Management (Last Quarter of the 20th – Early 21st Century)]: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk: 13.00.06. Starobilsk. 321 s. [in Ukrainian].

7. Pro vyshchu osvitu (2014) [On Higher Education]: Zakon Ukraïny № 1556-VII vid 1 lypnia 2014 roku. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia litsenziinykh umov provadzhennia osvitnoi diialnosti (2015) [On the Approval of the Licensing Conditions for Educational Activity]: Postanova KMU vid 30 hrudnia 2015 r. № 1187. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

9. Pro osnovni zavdannia vyshchym uchbovym zakladam na 2005/2006 navchalnyi rik (2005) [On the Main Tasks for Higher Educational Institutions for the 2005/2006 Academic Year] № 4.1-20/2366 vid 04.07.05. *Inform. zb. M-va osvity i nauky Ukraïny*. № 25 – 27. S. 89–96. [in Ukrainian].

10. Pro utvorennia Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoï osvity (2015) [On the Establishment of the National Agency for Higher Education Quality Assurance]: Postanova KMU vid 15 kvitnia 2015 r. № 244. [in Ukrainian].

11. Systema zabezpechennia yakosti (2025). [Quality assurance system ENIC UKRAINE]: *National Information Centre of Academic Mobility*. <https://enic.in.ua/index.php/en/educationl-system/higher-education/accreditation-and-licensing> [in Ukrainian].

12. Sych T.V. (2008). Mizhnarodni standarty serii ISO 9000:2000 (struktura, osnovni pryntsyipy) [International Standards of the ISO 9000:2000 Series (Structure, Core Principles)]. *Vyshcha osvita Ukraïny. Tematychnyi vypusk «Vyshcha osvita Ukraïny u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru»*. Dod. 3, tom I (8). 2008. S. 434–438. [in Ukrainian].

13. Sokol M. O. (2018). Systema pedahohichnykh poniat v istorii rozvytku pedahohichnoi nauky (19-20 st.) [The System of Pedagogical Concepts in the History of Pedagogical Science Development (19th–20th Centuries)]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ped. nauk: 13.00.01. Drohobych. 40 s. [in Ukrainian].

14. Sukhomlynska O. V. (2022). Poniatino-terminolohichna systema pedahohichnoi nauky yak predmet naukovykh doslidzhen [The Conceptual and Terminological System of Pedagogical Science as a Subject

of Scientific Research]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, № 1(8). [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(8\).2022.262601](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(8).2022.262601) [in Ukrainian].

15. Kushniruk S. (2018). Alhorytm formuvannia katehoriino poniattievoho aparatu vitchyznianoï pedahohiky [Algorithm for the Formation of the Categorical and Conceptual Framework of National Pedagogy]. *Molod i rynek*. №6 (161). S. 107–113. [in Ukrainian].

16. Uchast u 3-mu zasidanni Hrupy z podalshykh dii u sferi Bolonskoho protsesu v Ukraini (2019) [Participation in the 3rd Meeting of the Follow-up Group on the Bologna Process in Ukraine]. *DNU «Instytut osvithoi analityky» ofitsiinyi sait*. URL: https://iea.gov.ua/en/participation-in-the-3rd-meeting-of-the-bologna-follow-up-group-in-ukraine-kyiv-march-27-2019/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].

17. Shkarlet S. (2022). Rosiiu ta Bilorus vykliucheno z Bolonskoho protsesu [Russia and Belarus have been excluded from the Bologna Process]. Uriadovi portal: Ofitsiinyi vebсайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/en/news/sergij-shkarlet-rosiyu-ta-bilorus-viklyucheno-z-bolonskogo-procesu?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].

18. Berlin Communiqué. Realising the European Higher Education Area: Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. (2003). URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf [in English].

19. Mund Jan-Peter, Wallor E., Khrutba V., Chugai. A., Patseva I., Zakharova Y. (2023). Formation of a digitalization culture in higher education institutions of Ukraine. Analysis of the current state. *CEUR*. Vol.1. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3966/W1Paper1.pdf> [in English].

20. Muzychenko G. V. (2023). Ukraine's integration into the european education environment: challenges and development perspectives. *Eurasian commonwealth: Ukraine as a crossroads of Europe and Asia*. pp.159-177. DOI: 10.30525/978-9934-26-496-2-11 [in English].

21. Pasichnyi, R., Serhieiev, V., Shevchenko, S., Petrukha, N., & Hryvna, B. (2024). Digital transformation of higher education as a driver of Ukraine's integration into the European educational space. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 17(se4), 232–245. <https://doi.org/10.14571/brjets.v17.nse4.232-245>. [in English].

22. Prykhodko, A., Hrytsenko, L., Pokhylko, S., Zhelizniak, R., Hryhorash, O., & Rudevska, V. (2025). The impact of digital transformation on higher education in the context of the socio-economic crisis in Ukraine. *Financial and credit activity: Problems of theory and practice*, 2(61), 529–543. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.61.2025.4769> [in English].

23. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). 32 c. URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf [in English].

24. Sych T., Panchenko L., Saienko O., Ptakhina O., Ivanov Y. (2025). The impact of the forced displacement of universities as a result of the occupation of certain territories of Ukraine to the effectiveness of their activities: the analysis based on the data from the “Top 200 Ukraine” universities ranking. *Problems and Perspectives in Management*. Vol. 23. Issue №2 (spec. issue), p. 176–197 [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23\(2-si\).2025.12](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.23(2-si).2025.12) [in English].

25. Ukraine: Digital transformation of education as a strategic path to resilience and innovation (2025): *An official website of the European Union*. 28 March. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/ukraine-digital-transformation-education-strategic-path-resilience-and-innovation?utm_source=chatgpt.com [in English].

Дата першого надходження рукопису
до видання: 28.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 29.08.2025

Дата публікації: 30.09.2025